

Britt Mogård – utbildningsminister och Moderata Kvinnoförbundets ordförande

INGER STRÖM-BILLING

I sin självbiografi *Summa summarum. Rötter, levnad, ståndpunkter*, 1991, har Britt Mogård skildrat sin uppväxt, tiden som kommunalpolitiker, riksdagsledamot, statsråd och landshövding medan åren som ordförande i MKF inte tas upp i större omfattning. Vid ett besök hos Britt talar vi därför mestadels om de kvinnofrågor som inte memoarerna behandlar – alltmedan majsolen år 2004 lyser på Britts hem i den vackra Almgården och sjön som glittrar utanför fönstren.

När Britt blev ordförande i Moderata kvinnoförbundet, MKF, hade partiet en stormig tid bakom sig, där striden gällt ordförandeskapet i partiet. Gösta Bohman hade till slut och efter stora rubriker i massmedia avgått med segern. Nu stundade en strid även inom kvinnoförbundet. Ethel Florén-Winther hade under många år varit MKF:s ordförande, men valberedningen lanserade vid förbundsstämman på Billinge hus i Skövde 1972 ett nytt namn – Britt Mogård. Hon kom till stämman direkt från en arbetsresa till London och när hon hörde allt surr och alla rykten ville hon helst inte bli indragen i kampen. Hon var vid denna tid riksdagsledamot med bara en suppleantplats i utbildningsutskottet, så tidsmässigt skulle ytterligare ett uppdrag gå att förena med de övriga. Men däremot hade hon ju inte profilerat sig i kvinnofrågor tidigare och hade redan från början ställt sig lite främmande inför att leda ett jämställdhetsarbete. Förbundets 1:e vice ordförande Ingegerd Troedsson upplevdes av Britt som skeptisk till hennes nominering, medan 2:e vice ordföranden Elisabeth Holm var mer positiv till förändringar överhuvudtaget. Vad som avgjorde frågan, menar Britt, var att dåvarande landstingsrådet, senare landshövdingen i Umeå Sven Johansson i ett förtroligt samtal med henne påpekade, att hon liksom så många andra skulle göra sin värnplikt även om det tog emot. Att syssla med kvinnofrågor har ju sällan setts som en merit av det politiska samhället.

Åter fick massmedia en personstrid inom moderaterna att skriva om. Men medan ledarskiftet i partiet ställt moderaterna i en dålig dager hos allmänheten menar Britt att striden om ordförandeposten i MKF blev till nytta. Kvinnoförbundet var vant att leva i skymundan och nu fick det förstasidesrubriker, stora bilder från stämman publicerades, radiointer-

vjuer gavs som uppmärksammade kvinnorna och kvinnoförbundets nya ordförande Britt Mogård. Det var mycket ovanligt och kvinnoförbundet kan sägas ha kommit till allmänhetens kännedom. Det blev mer spännande med moderaternas kvinnoförbund än vad det varit tidigare, men tyvärr intresserade sig massmedia mest för striden och några jämställdhetsfrågor eller sakfrågor som berörde landets kvinnor tog journalisterna inte upp.

Britt hade dock redan tidigare fått rubriker när hon uttalat sig i kvinnofrågor och det var när den halva sanningen publicerades, att hon ville lägga ner Kvinnoförbundet. Den andra halvan av sanningen – att inget kvinnoförbund behövdes när kvinnorna i partiet på ett naturligt sätt satt på hälften av partiets platser – tappades naturligtvis bort i massmedias referat. Men Britt säger själv att hon vid valet till ordförande inte var medveten om det genomgående mönster av förminskande och försåtlig diskriminering som kvinnor är utsatta för. Som ordförande i kvinnoförbundet blev hon mer uppmärksam och kunnig och bytte perspektiv. Hon hade varit riksdagsledamot några år och som sådan känt sig respekterad. Nu mötte hon ett dolt förtryck, en nedlåtenhet, en nonchalans, ett roat överseende och hon kunde i partikorridorerna möta unga manliga sekreterare som flinande sade något nedsättande om jämställdhet.

Eftersom kvinnorna utgör ungefär hälften av landets befolkning och ett liknande förhållande gäller inom det moderata partiet så kunde kvinnorna enligt Britt inte hänvisas till enbart de mjuka frågorna inom socialvård, barn och familjepolitik. Rimligen fanns det många MKF-kvinnor som liksom Britt hade åsikter om utrikes-, försvars-, närings- och finanspolitik. Men detta var frågor som det vid denna tid inte ansågs lämpligt att kvinnor sysslade med och Britt funderade över hur man skulle kunna lösa problemet.

En organisationsomläggning blev svaret. Den första omläggningen gällde mötesordningen. MKF-stämmorna var på den tiden enbart ett bihang till partistämman. Även ute i landet hade kvinnoföreningarna sitt årsmöte i anslutning till partiets årsmöte. När partiets årsmöte började var det många kvinnor som inte kunde vara med och lyssna till förhandlingarna därför att de hade avdelats arbetet med att koka kaffe och stå för förplägnaden efter förhandlingarnas slut.

Kvinnorna kunde inte själva initiera några frågor och lägga egna motioner. Redan efter första året som ordförande i MKF förlade därför

Britt kvinnoförbundets stämma till försommaren och MKF fick på detta sätt tid att förbereda egna motioner och dessutom gå upp och tala för dem på stämman. I varje fråga och till varje motion fanns det på nästa stämma kvinnor som gick upp i talarstolen.

I och med MKF:s inträde i debatten på partistämman tillvann sig kvinnorna mer respekt, inte minst för sitt sätt att föra debatten. De gick upp i talarstolen med sakliga, korta inlägg och dessutom var de bra på att disponera talartiden. Även i det interna arbetet inom kvinnoförbundet rådde liknande ideal. Vid MKF:s förbundsstämmor började och slutade stämman såsom var sagt, medan partistämmorna oftast hade en lång rad frågor kvar när tiden var ute och vid den sena avslutningsceremonin fanns där bara en glesnad skara delegater kvar.

Britt kommer ihåg när hon själv för första gången gick upp på en partistämma för att yttra sig. Det var 1964 vid partistämman i Östersund och en grupp med bl.a. Britt, som då endast var kommunalt engagerad, Alf Wennerfors som satt i 2:a kammaren och Gunnar Wallmark från den ”fina” 1:a kammaren hade tagit nattåget upp. Man satt och pratade på tåget och Britt förde fram att hon tänkte gå upp och hålla ett anförande på stämman nästa dag. Britt hade lagt ner mycket arbete på detta sitt jungfrutal, som tog avstånd från debattklimatet i politiken med osanna beskyllningar och misstänkliggöranden av motståndare och hävdade att det var emot demokratins grundtankar. Gunnar Wallmark rådde henne att inte hålla talet därför att risken var stor att hon skulle göra bort sig, menade han. Trots denna avrådan tog Britt mod till sig och höll sitt tal som fick ett positivt mottagande hos stämmodeltagarna och Britt Mogård blev därvid ett namn att komma ihåg. Britt är dock tacksam för att Alf Wennerfors senare erbjöd sig att diskutera hennes tal och disposition. Han numrerade raderna och gick igenom förbättringar rad för rad vilket var en hjälp för framtida bruk.

Efter ett par år började kvinnoförbundet utarbeta egna politiska program. De låg i linje med moderat politik, men tog fram aspekter som låg kvinnorna nära. Något sådant hade tidigare inte funnits och mötte därför till en början stort motstånd. En del blev oroliga för att kvinnorna skulle föra fram andra åsikter än partiet. Men MKF ansåg sig utgå från den samhällssyn som partiet representerade och att kvinnorna ibland kom till andra slutsatser än männen tycktes naturligt. Kvinnoförbundet prioriterade på ett annat sätt och önskade till partiet förmedla den opinion som moderata kvinnor representerade.

MKF:s demonstration 1980 som gick från Kungsträdgården till Stortorget i Gamla stan. Att kvinnorna demonstrerade med fanor, plakat och musik var något nytt för borgerligheten. MKF ville ha uppmärksamhet för sig och sina frågor och det fick de.

Förbundsombudsman Eva Ternert.

Britt Mogård under demonstrationen 1980. Stående på Börshusets trappa höll Britt tal och bakom henne står ordföranden i Moderata kvinnoföreningen i Järfälla, Kerstin Billing. Vid ett seminarium samma dag om handikappfrågor medverkade bl.a. den synskadade socialdemokraten Bengt Lindqvist, senare bitr. socialminister.

Till följd av detta utarbetade MKF program för kulturpolitik, näringslivsfrågor, jämställdhet, familjepolitik m.m. och särskilt programmet "Barnet i centrum" väckte uppmärksamhet. Det kulturpolitiska programmet var också en nyhet eftersom partiet vid denna tid inte hade något sådant.

Kvinnorepresentationen var dålig i riksdag, landsting och fullmäktigeförsamlingar. Moderaterna var sämst av alla partier i fråga om andelen kvinnor i riksdagen. Britt föreslog därför efter valet 1976 en utbildning som fick namnet MKF-79 och som siktade på att få in fler kvinnor i riksdagen vid valet samma år. Kursen förlades till moderaternas kursgård Gimo. Kvinnoförbundet startade därmed en kontinuerlig och målmedveten utbildning där stor möda lades ner på att lära kvinnorna känna igen diskriminering när de mötte den och att den går ut på att den mobbade skall känna sig liten, dum och bli tyst. Att inpränta att det inte handlar om den diskriminerade utan i högre grad är en defekt hos den som diskriminerar ansågs viktigt att föra fram. Matchning av lämpliga kandidater har fortsatt genom åren fram till i dag, men innehållet i kur-

sen har naturligtvis ändrats med tiden. MKF-79 var från början ett treårigt utbildningsprogram och efter fullföljd utbildning har många kvinnor tagit plats i riksdagen, men många har även gått till ledande positioner i landsting och i kommunfullmäktige. MKF:s andra utbildning inom Kvinnliga Medborgarskolan, som under en vecka per år ger föreläsningar i aktuella politiska frågor, drevs parallellt och helt fristående från MKF-79.

Förutom att lära sig känna igen diskriminering, skulle kandidaterna vid den tiden också läras att hålla sig framme och dessutom få en inblick i hur mycket tid riksdagsarbetet krävde. Faktakunskaper och aktuella politiska frågor tog en mindre del av agendan. Sådana kunskaper sågs inte som något problem att tillägna sig, eftersom alla deltagare var ambitiösa och kunniga personer. Vårre var det att lära ut självkänsla och mötespsykologi. Om någon kvinna yttrade sig och ingen tycktes lyssna gällde det att begära ordet och upprepa vad man sagt – igen och igen! Att helt säkert peka med hela armen visade sig slå bättre ut i en mansdominerad församling än att föra fram en idé som en fråga. I stället för att säga ”skulle vi kunna göra så här?” uppmanades man lära sig säga ”så här skall vi göra”. Säg aldrig att du inte riktigt förstår, om du vill ha något förklarat, för då tror de att du aldrig förstår någonting. Säg i stället att det fanns oklarheter i framställningen. Det fanns många strategier att lära ut – strategier som numera i mer blandade församlingar kan börja skrotas. Erfarenheten visade också att kvinnorna ofta på 1970-talet satt och väntade på att bli tillfrågade om de ville arbeta politiskt på någon post och var mycket dåliga på att marknadsföra sig själva. Även detta ville kvinnoförbundet ha ändring på och Britt uppmanade bl.a. kvinnoförbundets medlemmar att alltid befinna sig bredvid ordföranden när fotograf var närvarande. På så sätt skulle kvinnorna komma med på bilden när den publicerades och på så sätt fick de även in sina namn i tidningen och gjorde sig synliga. Följden blev att Gösta Bohman under dessa år nästan alltid är fotograferad tillsammans med en namngiven kvinna. För att orka med ett liv som förtroendevald var det även viktigt att tala om vad det skulle komma att innebära för familjelivet. Särskilt när det gällde ett riksdagsmandat måste hela familjen få veta och vara medvetna om att mamma inte längre kunde stå för samma hemtjänst som tidigare. Denna senare fråga var även besvärlig för kvinnorna själva att sätta sig in i, så det blev många frågor om hur man praktiskt skulle kunna lösa problemen med tvättdagar och annat hemarbete som hörde till vardagen på

Landshövding Britt Mogård i Gröna salongen i residenset i Växjö 1983. Foto Kurt Pettersson.

1970-talet. Men alla blev moraliskt rustade för den tid som skulle komma och de flesta som genomgick utbildningen hamnade med tiden på valbar plats. Däremot tycks en och annan man i äktenskapen inte orkat med omställningen. I dag har kurserna ändrat karaktär och utlärnning av faktakunskaper har blivit dominerande.

Varje länskvinnoförbund fick sända en enda gemensam kvinnlig representant till denna utbildning. En kvinna som de sedan ville stödja till riksdagen. Många länsförbund våndades inför denna uppgift att jämföra mellan olika tänkbara kandidater, men det blev till slut varje år fullsatt på Gimo. Kostnaden för utbildningen bekostades delvis av MKF men kvinnorna betalade själva en stor del av kursen. Trots deltagarnas egenavgifter gjorde kursutgifterna ofta stora ingrepp i kvinnoförbundets kassa som enbart bestod av de bidrag som partiet ganska godtyckligt tilldelade kvinnorna och som männen ansåg kunde räcka.

Under Britts tid började Kvinnoförbundet utarbetea regelrätta an-

Landshövding Britt Mogård tar emot MKF:s Riksstämman i Växjö 1987. Fr.v. Britt Mogård, Ann-Cathrine Haglund och Ewa Nilsson, länskvinnoförbundets ordförande.

slagsframställningar, men lyckades inte öka anslaget nämnvärt. Under knapphetens kalla stjärna fortsatte man som tidigare med enkla flygblad i olika frågor, som sändes som förlagor till landets kvinnoföreningar med uppmaning att dela ut dem vid stationer och liknande. Partiet å andra sidan hade hela sitt partistöd att besluta om och kunde trycka färgglada och dyra broschyrer som gick med ordinarie postgång. MKF:s teori var att de flesta kastade dem olästa; att flygblad kunde man inte undgå att läsa på vägen till papperskorgen. Partiets tidning *Medborgaren* hade varje nummer en liten ruta för kvinnofrågor, men här minns Britt inte att hon någonsin medarbetat eller utarbetat någon artikel, så den torde ha redigerats av partiet.

Varför fick partiet så mycket mer tid i massmedia än kvinnoförbundet? Varför bedömdes inte kvinnornas syn på olika frågor vara lika intressant?

MKF försökte på alla sätt dra uppmärksamheten till sig. M-kvinnodagen var ett sådant massmedialt påhitt och förbundet gjorde flera tillspetsade uttalanden. 1980 tågade kvinnorna i demonstration från Kungsträdgården till Stortorget i Gamla stan. Med Britt i täten gick de moderata kvinnorna med svenska fanor och plakat som visade frågor ur

Kvinnoförbundets program. Några år därefter, 1983, firade förbundet sitt 60-årsjubileum med en budkavle över hela landet, där åter kvinnornas betydelse togs fram. Alla dessa åtgärder för att bli kända fick ett bättre genomslag i landsorten än i Stockholm. I Göteborg väckte det t.ex. stor nyfikenhet hos landets media när kvinnoförbundet skulle hålla en presskonferens under titeln ”Har Gösta Bohman en reaktionär kvinno-syn? Kom och hör vad Moderata Kvinnoförbundet tycker!” Inför en så välfylld sal att Britt fick tränga sig in mellan journalister och åhörare gick hon upp på podiet och yttrade ett enda ord: ”Nej.” Först blev det dödyst i salen, sedan bröt skrattet ut när alla förstod att detta nej var det enda svaret som gavs på den provokativa titeln på mötet. Därefter följde information om MKF och de frågor man arbetade med. Vid torgmöten i Göteborg kom demonstranterna till och med i TV.

Vid en presskonferens året därpå presenterade kvinnoförbundet sin målsättning:

- Likvärdig representation för kvinnor och män i partistyrelse och arbetsutskott.
- Minst en kvinna i partipresidiet.
- Likvärdig representation för kvinnor och män i partirådet.
- Samtliga arbetsgrupper skall innehålla kvinnor och män.
- Jämställdhetsfrågor skall behandlas likvärdigt med andra politiska frågor.
- Politiska sekreterare på riksorganisationen skall bevaka jämställdhetsfrågor i riksdagen
- Kvinnlig representation i riksdagen i förhållande till antalet kvinnliga väljare.

När väl dessa mål var nådda skulle kvinnoförbundet bli överflödigt och avvecklas. En journalist fick för sig att MKF omedelbart och i ett sammanhang skulle läggas ned. Det gick han ut med i ett luncheko varefter han ville ha ett uttalande av Britt rörande denna stora nyhet. Britt försökte förklara sammanhanget för honom. Han förstod nog, men eftersom det nu en gång var sagt av honom så fick det förbli så. Någon dementi kom aldrig ut, men hans felaktiga uttalande störde många föreningar och många kvinnor i deras politiska arbete. Till och med Gösta Bohman trodde på journalisten och kom in på Britts rum i riksdagen och deklarerade att kvinnoförbundet skulle vara kvar. Göstas syn på kvinnor och hans uttalanden ansågs tidvis vara mycket kontroversiella, så det var ju trevligt att han en gång var så klart i linje med kvin-

noförbundet. Annars menar Britt att hon och Gösta Bohman kom bra överens men hade en jargong sinsemellan som andra kunde uppfatta som hård. Han kunde säga: ”Vad du ser strålande ut, men jag har börjat se så dåligt” och sådan var även Britts ton tillbaka. Med åren tröttnade dock Britt på deras bjäbbande därför att det aldrig tog slut.

I nio år var Britt Mogård ordförande i kvinnoförbundet och samtidigt åren 1976–78 skolminister i den första trepartiregeringen under Fäll-din och åren 1979–81 i den andra borgerliga regeringen också den med Fäll-din som statsminister. När hon avgick som ordförande för MKF på förbundsstämman 1981, var det hennes egen kandidat Ann-Cathrine Haglund som övertog ordförandeklubban. Ann-Cathrine var känd av förbundet sedan gammalt, eftersom hon var en av de första kvinnorna som gått utbildningen MKF-79 och sedan kommit in i riksdagen.

Åren i MKF och utbildningen i MKF-79 hade lärt Britt mycket om kvinnors villkor och hon var uppmärksam på dem även när hon 1983 blev landshövding i Kronobergs län med residens i Växjö. Hon reagerade t.ex. när någon kallade henne ”lilla landshövdingiskan”. Det skall sägas att Britt är en stor och ståtlig kvinna så epitetet var inte givet utifrån hennes fysik. Hon hade aldrig hört någon man tilltalas med ”lilla landshövdingen”, även om det i det fallet fanns flera småvuxna manliga kolleger. Som landshövding var hon noga med att påpeka att hon i sitt ämbete var ämbetsman i samhällets tjänst och inte i första hand moderat politiker. En reporter från den socialdemokratiska tidningen *Kronobergaren* missuppfattade detta och trodde att Britt gått ur partiet vilket slogs upp stort på första sidan. Så var nu inte fallet utan Britt hyl-lades vid samma års partistämma för gott och uppskattat arbete inom moderaterna. Hon fick som nr 8 i ordningen Gösta Bohmans medalj för sitt arbete och för detta offentliga tack är Britt glad.

När Britt som pensionär nu sitter och tänker tillbaka på arbetet i MKF framstår tiden som år fyllda av entusiasm och glädje. Medarbetarna Eva Ternert och Dagmar Ager, som tillsammans med Britt reste land och rike runt, var ett roligt och samstämt team. Mycket har förändrats från 1970-talet så nog tycker hon att arbetet i MKF burit frukt, men kanske inte i den takt som man trodde. Fortfarande har kvinnorna mindre maktpåliggande politiska poster och enligt statistiken lägre löner, mindre förmögenheter, mindre pensioner men mer obetalt hemarbete. Så Britts uppmaning blir att kämpa på än några år!

Britt Mogård

Född 9.11.1922 i Hedesunda, Gävleborgs län. Föräldrar: kyrkoherde Johannes Östlund och h.h. Tora.

Utbildning och examina

Studentexamen i Uppsala 41. Studier vid Uppsala universitet 1941-42 och 1944-47.

Lärare vid Kalix folkhögskola 1948-49. Ämneslärare i Kalix 1949-50 och Botkyrka 1961-64. Hedersledamot Smålands nation, Uppsala.

Kommunal- och landstingspolitiska uppdrag

Led. av Botkyrka kommunal/kommunfullmäktige 1962-74.

Led. av försäkringsnämnden 1962-69 och skolstyrelsen, vice ordf 1968-74.

Led. av Svenska Kommunförbundets hälsovårdsdelegation 1970-74 och skoldelegation 1973-76.

Uppdrag i riksdagsgruppen

Riksdagsledamot för Stockholms läns valkrets 1971-1982/83 (31.1.1983) (Ledamot av Andra kammaren för Stockholms läns landstingskommun 1969-1970),

Suppl. i Konstitutionsutskottet 1969-71, Utbildningsutskottet 1971-73, 1978/79 och 1981/82 samt Kulturutskottet 1978/79 och 1981/82. Led. av Kulturutskottet 1971-1975/76 och 1982/83, ordf. 1982/83, samt Utbildningsutskottet 1979/80.

Suppl. i Nordiska rådets svenska delegation 1974-75/76 och 1982/83. Led. av Talmanskonferensen 1982/83. Krigsdelegationen 1982/83.

Led. av m-gruppens förtroenderåd 1974-75/76 och 1982/83.

Statsråd vid utbildningsdepartementet 8.10.1976-18.10.1978 och

12.10.1979-5.5.1981.

Kammaraktiviteter

106 egenmotioner, 6 interpellationer, 9 frågor och 31 anföranden (utöver anföranden som statsråd); främst om utbildnings- och kulturfrågor (32 egenmotioner och 3 interpellationer i Andra kammaren).

Övriga statliga uppdrag

Led. av styrelsen för Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer

1978-79 och 1981-90, ordf 1981-90. Sveriges Radio AB 1978-79. Ordf. i centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet 1979. Skolöverstyrelsen

1981-83. Sveriges Utbildningsradio AB, ordf. 1981-91. Statistiska centralbyrån

1987-90. Svenska statens språkresor AB, ordf. 1988-97. Statlig förlikningsman

1990. Led. av utredningen om skolans inre arbete 1970-76. Jämställdhetskommittén 1976. Delegationen för bättre skolmiljö 1979. Konsumentpolitiska kommittén 1992-94, ordf. 1992-94. EG-konsekvensutredningen 1993-94. Expert i

jämställdhetsdelegationen 1973-76 och jämställdhetskommitténs referensgrupp

1976-80, 1:e vice ordf. i gruppen 1976-80.

Politiska uppdrag och näringslivsuppdrag

Led. av styrelsen för Botkyrka höger-/moderata förening, sekreterare 1962, ordf.

1964–74, och Stockholms läns förbund av Högern/Moderata samlingspartiet 1964–69, led. av arbetsutskottet 1966–69. Led. av Moderata samlingspartiets partistyrelse 1972–81. Moderata samlingspartiets kvinnoförbund, ordf. 1972–81.

Landshövding i Kronobergs län 1983–88. Kronobergs läns distrikt av föreningen Norden, ordf. 1983–89. Kronobergs läns lantbruksnämnd 1983–88 och skogsvårdsstyrelse 1983–88. Länsarbetsnämnd 1983–88 och länsbostadsnämnd 1983–88.

Led. av styrelsen för Eiser Invest 1974–76. Sveriges konstföreningars riksförbund, ordf. 1986–92. Stiftelsen Hedesundavävarna, ordf. 1989–97. Svenska Dyslexistiftelsen 1990–2000 och internationella dyslexiorg. Stiftelsen Rodin Remediation.

Skrifter

Skolan i politiken och praktiken (1981).

Summa summarum. Rötter; levnad, ståndpunkter (1991, memoarer).